

Vestslesvigsk Grandevilkaar.

Meddelte af cand. theol. M. H. Nielsen.

De fleste af de gamle Byvedtægter er vel desværre nu, efter at de ved Markfællesskabets Ophævelse har mistet deres Betydning, gaaede tabt. Saa meget mere Grund turde der da være til at offentliggøre nogle af dem, der endnu er tilbage. Og særlig for det danske Nord-slesvigs Vedkommende kan der være Grund dertil, eftersom kun ganske enkelte Byvedtægter fra denne Del af Landet hidtil er trykte.

Da det vistnok var almindeligt at lade Byvedtægterne tinglæse, idet man derved mente at skaffe dem en større Autoritet, kan man ofte finde dem optegnede i gamle Tingbøger. De Grandevilkaar, som skal meddeles paa de følgende Blade, er saaledes alle hentede fra Løg Herreds Tingbøger fra Aarene 1619, 22 og 23¹⁾. De stammer fra Sognene Døstrup, Mjolden og Brede, der alle ligesom Løg Herred i det hele taget ligger i de saakaldte kongerigske Enklaver eller den Del af Slesvig, der lige fra Dronning Margretes Tid indtil 1864 hørte med til Kongeriget. De gamle Grandevilkaar fremtræder her i deres oprindelige Skikkelse, idet jeg har gengivet dem ordret og bogstavret efter Originalerne. Dog har jeg set bort fra den aldeles vilkaarlige Brug af store og smaa Be-

¹⁾ Findes blandt trøjborgske Sager i Rigsarkivet.

gyndelsesbogstaver, som findes i den oprindelige Tekst, og anvendt smaa Begyndelsesbogstaver overalt undtagen ved Egennavne. Enkelte Afkortelser har jeg ogsaa udfyldt.

Tevring Grandevilkaar.

Di Tørring bymend en grand will kars tingiswinde¹⁾ att Simmen Hanszenn, Niels Nielszen og Laurenz Nielszen y Tørring stode personligenn inden tinge och der for tingis domb obenbarligen di samptlichen bestoed och bekende, at di wore med huer andere indbørdis forligt och fordragenn om dierris grand will kaer vdi byen saaledis att:

Huertt hallgods schall haffue aarligen till greisze 26 nød och 7 øghe och tre schnesz faer och gieder. Och dersom der er nogenn aff osz forskreffne mend, att der slaer mere kretter till greisze, ind som forskreffuitt staer, daa skall dend giffue 12 § aff huert øghe och 6 § aff huert nød. Och huemb som iche haffuer sin greisze tillfulde, daa maa di tage femb faer y steden for huert nød heller 6 § y steden derfor.

Item haffuer wy forskreffne Simmen Hanszen, Niels Nielszen och Lauerenz Nielszen bewilliget og tillatte forneffnde Niels Hanszen, att hand maa och schall haffue aarligen tillhielp till Jebz greisze jedt øgh och jedt nød mere ind som wy andere vdi byenn.

Dertill med schall wy forskreffne mend ingen tieffuere noget aff worris kretter imellem kornet, førind ded er indbierriget. Och iche heller schall nogen driffue serdrøfft med dierres kretter.

¹⁾ Af 24. April 1619. Tevring, en lille By i Døstrup Sogn, skrives paa den Tid Tørring, i Aktstykker fra det 16. Aarh. Tørring. Script. rer. Dan. VIII 21, 95, 97.

Item schall wy forschreffue fiere bollszmend iche graffue flauwe westen worris by merre ind som huer jen dags flauwe.

Och schall huer mand holde dierris lycker wed magt om dierris toffte och garde, efter kornet er indbierriget, saa att di kand forsuarris.

Och huemb som aff osz forschreffue mend ikke holder denne forligh och contract vdi alle punchter, som forschreffuitt staar, daa schall dend haffue forbrøtt for huertsinde, hand saadant giøer, tu daller till worris herschop, jen god tønd øll till byen, fougden jen hall daller oeh schriffueren 8 §. Och dersom Jeb Nielszen holder merre, ind som sindt breff indholder, daa schall hand werre vnder dend samme brøde og forpligtelse, som forschreffuitt staar.

O t t e r s b ø l G r a n d e v i l k a a r .

Den 3. Juli 1619 stod menige Ottersbøl Bymænd inden Ting og bekendte, at de med hverandre indbyrdes havde gjort følgende Grandevilkaar om deres „Slett, Ragind og Skerrende“:

Naar menige grander worder ens om at slaa thoe til huert goeds, daa schall huer tre ottingis mand lade thendt enne lee legge huert andet schaar, och daa schall huer hall bøis mand iche bruge merre som jen lee. Och naar di worder ens om att slaa fiere till huert goods, thaa schall di iche heller bruge merre som jen lee til huer otting.

Og huo som seg her imod fordrister och mudtwilligen bryder denne grand wilkaar, hand skall haffue forbrøtt vdenn alld naade 1 daller till sindt herschop och fougden $\frac{1}{2}$ daller och jen tønd øll thill byen, saa tidt och offte som samme brøde och forsellsze sker.

Item huo som aff os ragere merre ind som meinnige grander paa legger och widtager, hand schall werre vnder dend samme brøde och forpflicht, som forskreffuitt staar.

Desligste att huemb som heldst, der skerrer foer dag eller merre, ind alle grander widthager och samtøcker, schall vdi lige made haffue forbrødt, som forskreffuitt staar.

Och huad som heldst dend største pardt vdi byen paa legger, schall thendt myndste pardt effterfølge och samtøcke och iche werge.

Desligste schall di Trøyborge tienere, dersom di ere vdi dierris herschops forfold, daa maa di haffue fry forlauw att skerre jen dag førind di andere naboer. Och dersom di kommer jen dag effter di andere naboer, daa wille wy andere granderne haffue osz forpflicht att lade worris koren stande effter dennom, som di och vdi lige made schall giøre imod os udi gien.

Item maa der ingen aff forneffnde bymend thyffuere følløgh, effter byen er saad. Desligste maa di ingen køer thyffuere, effter byen er saad. Desligste maa der ingen mand thyffuere nogen slags kretter, anten heste eller øghe eller noget andet kretter, vdi Bøsthallum, effter byget er saad. Och ingen maa dræffue nogen serdrefft, effter byget er saad.

Item maa der ingen mand graffue thørre eller flauve udi fourte och vskiefft fellet. Huo som heldst her vdi imod seg forbryder, schall haffue forbrøtt 1 daller till huer sindt herschop og $\frac{1}{2}$ daller til fougden och en thønd øll till byenn for huert sinde, saadanne brøde och for-sellsze sker.

Desligste schall wy aff huert helle guods haffue till greisze tiffue nød osten byen desligste 8 øghe och i fenne

thill huert boll thi k er. Och huemb som haffuer merre, hand skall haffue thedt y thendz mynde, som iche haffuer sin greisze tillfulde, med dobbelt greyszepennding, eller hand skall komme thedt aff byen.

Och schall der ingen thage thechte kretter thill byen wed 1 dallers br de thill sindt herschop och 1 th nd  ll till byenn.

Och hou som heldst der iche m der thill grandsteffuene eller sitt wisz bod, naar tingwollen gaar om byen, thendt schall giffue 4   lubisch, saa thidt och ofte som samme brest och forsellesze findis.

Och schall mennige bymend frede Faarkrog 14 dage for Wolberedag. Desligste schall ingen mand driffue fed y wordag y Faarkrog og iche heller haffue nogen faar y wordag.

Vinum Grandevilkaar.

Lørdagen den 27. Juli 1622 var menige Vinum Bymænd og Grander tilstede paa Herredstinget og bekendte der, at de havde „indbyrdes gjort en Grandevilkaar og fuld Vedt egt imellem hinanden udi deres By, hvilken de endeligen og ubr deligen ville have ved Magt holden for dennem og deres Efterkommere i alle Maader:“

Først schall menige bymend werre forpflichtet att m de till grandsteffuen, naar byzens tinguoll om-sendis, enten hosbonden sielff eller hans fuldmundige bud. Huo som ded iche gi er, daa schall di straxsz pande hannem 8   fraa, saa tidt och ofte hand seg her imod forseer.

Dernest schall och ingen fordryste sig till att tage nogen frembde schvin og giesz till byen, vden dett skeer met meninge mands minde och samtøcke.

Desligste schall och maa der ingen haffue och holde merre paa dierris marck end sexsz nød och thw øgh aff huer wond. Och findis der nogen, som haffuer merre, daa schall de forseende det aff byen, vden saa ehr, att de kand haffue dett udi meninge grandernis minde. Och skall der giffuis till greiszpendinge aff huert nød 6 § lubisch och aff huert øgh 12 skelling lubisch.

Item dersom nogen fører merre kretter paa marcken, ind som hand haffuer greisze till, och ded hannem offuerbeviszes kand, daa schall hand haffue forbrødt jen god tønd øll till granderne och naboer. Och dersom hand dend samme iche med gode will wdlegge, naar sin brest saa findes, daa schall meninge granderne werre forpflicht, enten hosbonden sielff eller hans fulldmundige bud, och frapande hannem dend samme. Men findis nogen aff granderne, som iche daa enten sielff heller sindt wisze bud will daa medgaa, dend samme wdi lige made att haffue forbrødt jen tønd øl, som di hannem ochsaa straxsz schall frapande. Men dersom der ehr jen mand, der trenger for jedt paar høuder till sin ploug, da maa hand tage dem i hans greisze, hvor hand kand faa di samme aff sindt [?] kretter.

Frembdellis schall och maa der ingen tyffuere nogen fölløgh wed kornett vdi marckenn lenger indtill otte dage for s. Hans dag mittsommer; siden skulle de gaa paa fellet.

Samledis schall och ingen maa haffue heller holde nogen heeste paa dierris marck effter høest, naar kornett ehr indbyeriget, men daa skulle de tage dennom ind paa stalldenn.

Item schall der ingen faar bliffue hiemme paa marcken effter Wolbørre dage. Ey heller boecke heller gieder schall

bliffue hieme paa marcken om sommeren med worris byfee hvilcken i garde heller paa gaden, förind knop och kierffue ehr inde.

Item dersom nogen findis forsømmeligen, som iche will oplocke sin lycker till retter tide, hand schall straxsz frapandis 4 §.

Och huad som helldst dend største paardt y byen bewilliger och samtøcker, schall dend ringste pardt effterfølge. Och huilcke som aff dennom modtwilligen bryder mod nogen aff disse ferschreffne willkar och wedtegt, schall haffue forbrødt till sindt herskab en richesdaller, thill herrizfougden en halff daller, herrizskriffueren otte schyl-ling och en goed tønd øll till granderne, saa tidt och offte her emod handellis.

Sønder-Vollum Grandevilkaar.

Lørdagen den 19. April 1623 stod alle Sønder-Vollum Bymænd inden Tinge og bekendte, at de med hverandre indbyrdes havde gjort følgende Grandevilkaar, som de „endeligen og strengeligen vil have fuldkommen ved Magt holden udi alle Punkter og Artikler“:

Først skall eller maa ingen mand tage frembde cretter till greisze, dett werre sig antten øgh, fæd, faaer, schwin eller giesz, heller y huad ded werre kand. Och schall der giørris greiszleg och jaffuenghe vdi worris bye otte dage for sendt Wolborg dag. Och daa dend, som mehr haffuer, hand skall giffue aff huert øgh 8 § lubsz och aff huert nøed 4 § lb. Men paa agere schall huert halboll haffue 8 køer, men findis der nogen, som haffuer flere, hand skall giffue aff huert støeck 8 § lubsz.

Dernest skall eller maa ingen mand y byenn eller

wden byesz graffue tørfue eller flauwe paa Sønder Wollum marck att selle bordt eller afførre, iche heller at slaa løngh paa felledz.

Item dertill med skall huer mand holde sin lycker well ferdige otte dage for Wolborre dag. Och huilcken mandz lycker, som legger mere, och bliffuer tilsagt om morgen, og lockes ded iche op inden anden dags aften, daa skall bymenden gaa samtlichen till dend, som findisz forsømeligen och pande hannem en wun fra; och schall hand giffue bymenden derfor 1 rd. lb.

Noch skall ingen holde knokes heste lenger, ind som hand ehr 3 aar gammell, wden hand ehr saa goed som 20 richesdaller.

Och ydermere maa eller skall ingen frembde kør komme eller tillstedis till worris byetyffuere, wden dett skeer med huer mandz wille och samtøcke.

Och huad willkoer der ligges vdi byen till gaffuen och beste anten vmb slett, ragen eller skyrd eller huad willkoer, som di legger, schall huer mand holde fuldkomelige och iche deroffuer teede y nogen made.

Och naar som heldst byszens tingwoll gor om byenn, schall huer mand møde till grand steffuene heller sindt møndige boed.

Och huad som heldst dend største pardt bewilliger och samtøcker, schall dend mendste pardt efterfølge.

Item schall ingen maa tiffuere dieris føløgh wed kornet.

Och huemb som fordryster seg herimod att gjørre och brødelige findisz och iche holder denne forneffnde grandwillkoer och contracht vdi alle punchter och articukeler, som forskreffuitt staar, dend samme schall haffue forbrødt till sindt herschop tu richesdaller, herrizfougden $\frac{1}{2}$ daller,

skrifueren $\frac{1}{2}$ daller och en goed tønd dubellt øll till byenn, saa tidt och offte hans brest findis.

Nørre-Vollum Grandevilkaar.

Lørdagen den 3. Maj 1623 stod de Nørre-Vollum Bymænd paa Herredstinget og bekendte, at de indbyrdes havde vedtaget efterfølgende Grandevilkaar:

Først schall ingen mand maa tage fremble eller vdeyggers cretter till greisze anten fæ, øghe, faaer, schvin eller giesz. Men den jenne schall gjøre den anden fyllest. Dend, som mere haffuer ind sint rette leg, schall giffue dend, som brestholden ehr, aff huert ogh 12 § lb. och aff huer kho paa aggere 12 § lb. och aff huert vng nøed paa felle 6 § lb. Och schall grander och naboer regene og sommere deris cretter 8 dage for s. Woldborchdag och siden paa Wollborchdag wdlegge forneffnde pendinge for huis cretter offuer sint rette leg ehr.

Item schall ingen slaa løngh eller greisz anten paa forte eller fægang.

Item schall ingen graffue tørfue westen byen eller mayesadder paa gaden.

Item schall ingen maa tiffuere fölløgh eller heste wed anden mandz eng eller koren.

Item schall ingen fordryste seg at graffue tørfue nogen steds paa marcken vden vdi sitt eget lødtschiefft jord.

Item schall ingen driffue seredreffit wed nogen mands eng, agger eller wed koren med øgh eller fhe, wden dett scher y bygseden alliene. Och naar byen er saad schall alle seerdrefften alldellis werre affschaffuet.

Och naar tingwollen ganger om byen, thaa schall

hur mand komme till grand steffuene, vmb hand ehr sielff hiemme. Ehi hand iche sielff hieme, thaa schall hand sende en anden vdi sitt sted och høre, huad grand willkoer derpaa leggis och wedtagis.

Dernest huad willkoer menige mend paa legger och wedtager, dett schall jen eller tho iche kolldkaste eller imod sige.

Iche heller schall nogen holde smaa kamperszhestey byen.

Disze articuller dy strengeligen will haffue holden Och huilcken her imod bryder nogen støcker, dend schal haffue forbrødt wden alld naade till sindt herschab 1 daller, herrizfougden $\frac{1}{2}$ daller, schriffuern 8 ß , grander och naboer 1 tønd dubbellt øll, saa ofte sin brest findis. Och huilcken iche wil wdlegge forneffnde brøde, thaa maa di andere grandere fri gange vdi hans husz och wdtagé itt pandt, huilcke dennom løster, och dermed huilcken bryde wold eller heruerck.